

FORSVARSBYGG

WWW.FORSVARSBYGG.NO

Miljørappport

Vedlegg til årsrapport 2020

Vi bidrar til et bærekraftig samfunn

Miljøstrategi 2020–2024

I miljøstrategien har vi valgt å fokusere på tre områder som vi mener er spesielt viktige for oss:

1. Redusere klimavtrykket

Vi skal legge til rette for reduserte klimagassutslipp i forsvarssektoren. Våre viktigste påvirkningsmuligheter er energiledelse, bruk av fornybar energi og krav til leverandører av varer og tjenester. Vi skal jobbe for sirkulære løsninger og legge vekt på redusert ressursbruk, ombruk og økt materialgjenvinning.

2. Minimere miljøpåvirkning

Vi skal legge til rette for at Forsvaret kan bruke og utvikle sine øvingsarealer, anlegg og leire over lang tid, og samtidig redusere ulempene for miljø og samfunn. Gjennom forebyggende og avbøtende tiltak skal vi begrense støy, redusere forurensende utslipp til vann og grunn, samt hindre spredning av fremmede arter.

3. Ta samfunnsansvar

Vi skal forvalte eiendommene våre slik at naturmiljø og naturmangfold tas vare på, og at sårbare og truede arter bevares. Vi skal sikre at kulturhistoriske verdier ikke går tapt og at festningene skal utvikles som bærekraftige destinasjoner.

Forord

Forsvarsbygg forvalter forsvarssektorens eiendommer, bygg og anlegg på vegne av Forsvarsdepartementet. Vi har en omfattende og mangeartet virksomhet med mange ulike miljøaspekter å ta hensyn til. God miljøforvaltning er avgjørende for å legg til rette for at Forsvaret skal kunne øve og trene, samtidig som vi ivaretar miljøet.

Miljørapporten for 2020 beskriver våre mål og utfordringer for miljøarbeidet, hva vi oppnådd i løpet av året, og hvordan vi planlegger å arbeide videre med miljø i årene som kommer.

Forsvarsbyggs miljøstyring er basert på ISO-standard 14001. Dette innebærer blant annet at vi har utarbeidet en miljøstrategi for perioden 2020-2024. Miljøstrategien peker ut fokusområder og handlinger for å øke vår miljøprestasjon, og forsvarssektorens bidrag for å nå nasjonale miljømål og FNs bærekraftsmål.

Som Norges største offentlige eiendomsaktør har vi et ansvar for å redusere klimaavtrykket vårt. Vi jobber derfor systematisk i byggeprosjektene våre for å finne kostnadseffektive løsninger, som ivaretar Forsvarets behov og samtidig sparer energi og ressurser. I løpet av året har vi innført krav til bruk av miljøoppfølgingsplaner i alle utbyggingsprosjekter som skal hjelpe oss i dette arbeidet. Vi har også startet et innovasjonsprosjekt for å kunne bygge mer fleksibelt og ressurs-effektivt fremover. Prosjektet er støttet av Innovasjon Norge og NHOs program for leverandørutvikling.

Forsvarets virksomhet påvirker det ytre miljøet. En av Forsvarsbyggs viktigste oppgaver er derfor å sørge for at Forsvarets virksomhet skjer i samsvar med rammene som er satt. Vi har også i 2020 gjennomført omfattende overvåkning av miljøstatus for vann, naturmiljø og støyutslipp fra våre skytefelt, flystasjoner og leire.

Opprydning i forurensning er også en del av vårt miljøansvar. I 2020 ble prosjektet Ren indre havn i Horten fullført, hvor Forsvarsbygg har deltatt som

en viktig aktør både faglig og finansielt sammen med Horten kommune og Horten industripark. Vi er svært takknemlige og stolte av de rosende ord både Forsvarsbygg og prosjektet fikk fra klima- og miljøminister Sveinung Rotevatn under markeringen for ferdigstilling i oktober.

Ved å ta samfunnsansvar for biologisk mangfold og kulturminner bidrar vi aktivt til et bærekraftig samfunn. 2020 var året da Hjerkinns skytefelt offisielt ble nedlagt og samtidig opprettet som nasjonalpark, etter nærmere 20 års arbeid. I året som har gått har vi også fornyet avtaler om samarbeid med Riksantikvaren om ansvar for kulturvern, og vi har jobbet aktivt for å gjøre Bergenhus festning enda grønnere og mer miljøvennlig i samarbeid med våre leietakere.

Svein Thorbjørn Thoresen,
direktør Forsvarsbygg

1

*Forsvarsbygg
og miljøet*

Vår miljøstyring

Forsvarsbygg har implementert miljøstyring etter ISO-standard 14001. Vi har per i dag valgt å ikke ha ekstern sertifisering, men drifter systemet på samme måte som om vi skulle ha vært sertifisert. Miljøarbeid er et linjeansvar forankret hos ledelsen.

Forsvarsbyggs miljøpolicy definerer at vår viktigste oppgave er å understøtte Forsvaret med økt kampkraft, og sammen med Forsvaret bidra til et bærekraftig samfunn. En god miljøforvaltning og langsiktige løsninger for samfunnets beste er en viktig del av dette. Gjennom en bærekraftig virksomhet bidrar vi til å bygge forsvarsevne, hver dag.

Forsvarsbyggs miljøaspekter er produktene, aktivitetene og tjenestene som kan gi betydelig positiv eller negativ miljøpåvirkning. Vi har vurdert følgende aspekter som de mest vesentlige for vår virksomhet:

- anskaffelser og innkjøp
- biologisk mangfold
- energiforbruk i eiendom, bygg og anlegg
- forurensning fra tidligere og nåværende virksomhet
- kulturminner
- kunnskap og holdninger
- nærings- og byggavfall
- ressurs og materialbruk
- skyte- og øvingsfelt, samt anlegg og flyplassdrift
- støyende virksomhet
- tankanlegg og andre installasjoner

Våre rammer og forpliktelser

Vårt miljøarbeid baserer seg på mål og retningslinjer for forsvarssektoren, samt krav fra offentlig regelverk. Forsvarssektorens retningslinjer for miljøstyring gir ansvar, oppgaver og føringer til etatssjefene i forsvarssektoren for å sikre at regjeringens miljøpolitikk blir fulgt i henhold til sektoransvaret, og at nasjonal og internasjonal miljølovgivning overholdes. Forsvarsbygg er pålagt en rekke lovfestede krav for miljøområdet i alle våre virksomhetsområder. Mange av anleggene våre er også omfattet av utslippstillatelser. I tillegg finnes en rekke tekniske forskrifter, retningslinjer og standarder som legger føringer for miljøarbeidet vårt.

Som Norges største offentlige eiendomsaktør tar vi også samfunnsansvar på miljøområdet. Forsvarsbygg har signert Eiendomssektorens veikart mot 2050 med anbefalinger til norske eiere og forvaltere av yrkesbygg om miljø- og klimatiltak på lang og kort sikt. Vi har også ansvar for forsvarssektorens bidrag i nasjonale strategier og tiltaksplaner knyttet til å ivareta naturmangfold. I tillegg har Forsvarsbygg en samarbeidsavtale med Riksantikvaren. Avtalen gir Forsvarsbygg utvidet fullmakt til å gjennomføre tiltak på fredete byggverk, samtidig som vi forplikter oss til å ha egne rutiner og kompetanse på fagområdet. Etter regionreformen 2020 er fylkeskommunene kulturminnemyndighet for verneverdig eiendom, bygg og anlegg, utenom festningene.

Vår oppfølging av miljøstyring og internkontroll

Vi gjennomfører årlig interne revisjoner av miljøaspektene våre. Revisjonene avdekker om vi drifter i henhold til mål og krav. I 2020 gjennomførte vi tre interne miljørevisjoner på anskaffelser, miljøkompetanse og avvikssystemet. I tillegg gjennomfører myndighetene regelmessige tilsyn av vår miljøvirksomhet. Avvik og forbedringsforslag fra revisjoner og tilsyn er fulgt opp i løpet av året gjennom avvikssystemet vårt.

I 2020 ble Forsvarsbygg anmeldt av Statsforvalteren i Nordland for brudd på naturmangfoldloven knyttet til oppgradering av perimetergjerdet og et utslippspunkt ved en parkeringsplass ved Evenes flystasjon. Saken er fortsatt under etterforskning hos politiet. I etterkant har vi gått gjennom rutiner og kvalitetssikringssystem, og iverksatt tiltak for å ytterligere integrere miljøoppfølging i fremskaffelsesprosessen.

Ledelsens miljøgjennomgang ble avholdt i mars 2020. Det ble sett på oppfølging av tidligere vedtak og virksomhetens prestasjon ble evaluert opp mot miljøstrategien. Endringer og forbedringer ble vurdert og besluttet. Dette inkluderte justering av revisjonsprogrammet, fokus på ombruk av eksisterende bygningsmasse i lys av ny langtidsplan for forsvarssektoren og styrket miljøkompetanse i organisasjonen.

2

Miljørapport

Satsingsområde 1

Redusere klimaavtrykket

De direkte utslippene fra virksomheten blir stadig mindre når fossilt brensel fases ut og erstattes av fornybar energi. Vi flytter derfor fokus mot å bruke mindre ressurser, og til å bygge smartere og mer ressurseffektivt. Ikke minst må vi sørge for redusert miljøbelastning fra alle varer og tjenester som vi anskaffer.

Alle byggeprosjekter har egen miljøoppfølgingsplan

Forsvarsbygg har implementert et system for miljøoppfølgingsplaner, som skal brukes på alle prosjekter. Miljøoppfølgingsplanen setter krav til miljøledelse, byggeplass og uteområder, energi, gjenvinning og avfall, helse- og miljøfarlige stoffer, materialkrav og utslipp til vann, jord og luft.

Bygg og anlegg er en bransje i utvikling. Rammebetingelsene endres, noe som gjør at miljøarbeidet stadig må utvikles. Dette gjelder blant annet krav til energiforsyning, ambisjoner om fossilfrie anleggsplaner, og krav til miljøvennlige materialer.

Vi stiller miljøkrav i anskaffelsene våre

Forsvarsbygg skal innrette sin anskaffelsespraksis slik at den bidrar til å fremme klimavennlige løsninger og redusere skadelig miljøpåvirkning. Anskaffelsene skal understøtte Forsvarsbyggs gjeldende miljøstrategi.

Bruk av miljø som kriterium for å tildele kontrakter er en av vurderingene som blir gjort for den enkelte

kontrakt. Tildelingskriterier på miljø er blant annet blitt brukt i nye renovasjonskontrakter der det har blitt satt krav til økt materialgjenvinning og miljøvennlige kjøretøy. Vi ser behov for å øke fokus på dette fremover. På driftsanskaffelsene varierer kravene til miljø ut fra ytelsen i kontrakten. Miljøledelse (ISO 14001, EMAS eller miljøfyrtårn) benyttes ofte som et kvalifikasjonskrav på rammeavtalene.

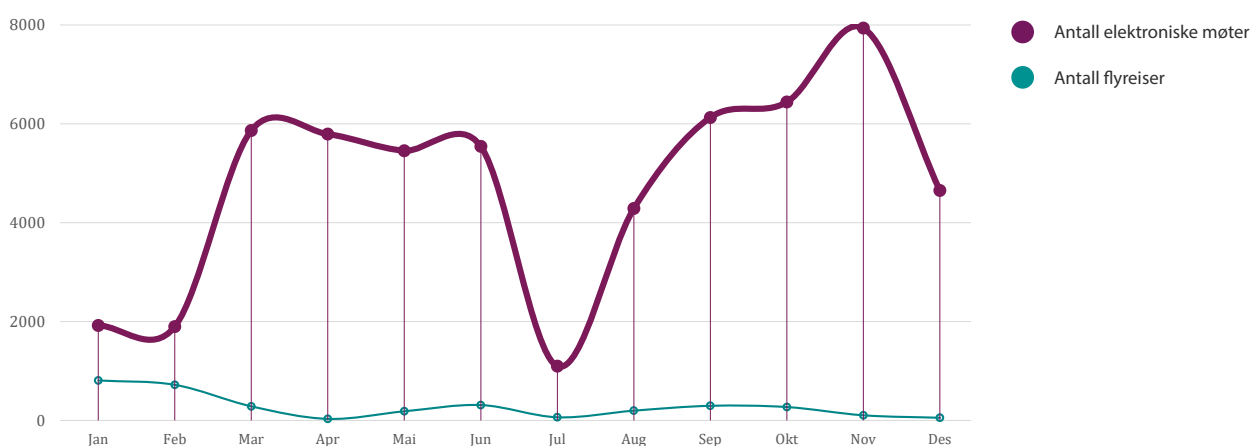
På investeringskontraktene er det utarbeidet en mal for miljøkrav, med en tilhørende miljøoppfølgingsplan. Den definerer ansvar og myndighet for at de prosjekterende skal ivareta punktene som er angitt, og som entreprenøren skal videreføre i byggefasen. Det er planlagt å utarbeide en forenklet miljøoppfølgingsplan for driftsanskaffelser i i løpet av 2021.

Økt bruk av elektroniske møteplasser

Reise- og møtevirksomheten i Forsvarsbygg har blitt kraftig endret som følge av koronapandemien. Antallet flyreiser har blitt redusert, og bruk av elektroniske møteplasser er nesten firedoblet siden starten av året. Dette betyr lavere klimagassutslipp og reduserte kostnader. Vi har en ambisjon om at disse vanene videreføres etter at reiserestriksjonene opphører.

Sortering og gjenvinning av bygg- og næringsavfall

Målet for sorteringsgrad for avfall er lik fjorårets: 65 prosent sorteringsgrad for næringsavfall og 80 prosent for bygg- og rivningsavfall. I 2020 oppnådde forsvarssektoren totalt en sorteringsgrad på 67 prosent for næringsavfall. Vi produserte en total mengde næringsavfall på 18 500 tonn, 1000 tonn mindre i 2019. I 2020 produserte vi 9515 tonn med bygg- og rivningsavfall, der 93 prosent ble sortert.

Produsere og lagre fornybar energi lokalt

Forsvarsbygg har i løpet av året sett på innovative energiløsninger for lokal energiproduksjon og forsyningssikkerhet i etablissementene våre. Vi fant at det er lønnsomt å bruke solceller, og at tradisjonelle bygningselementer kan erstattes med solintegrerte bygningselementer. Lagring av energi for økt forsyningssikkerhet er også teknisk mulig, men ennå ikke fullt ut lønnsomt. Vi fortsetter arbeidet med å integrere resultatene i virksomheten i 2021.

Redusere faktisk energiforbruk i drift

Forsvarsbygg jobber kontinuerlig med energiledelse i forsvarssektoren. I år har vi oppnådd en energibesparelse på cirka 0,2 prosent. Et sentralt grep for å oppnå økt energibesparelse i 2020 har vært å kartlegge gode energitiltak i regionene for videre investeringsbeslutning, og kurse driftsteknikerne våre i grønn eiendomsdrift. Frem mot 2025 vil vi etablere energiforumer i regionene, hvor målsetningen er å oppnå økt dialog og samarbeid med Forsvaret for å oppnå ytterligere energibesparelser.

Satsingsområde 2

Miljøpåvirkning

Vi skal i samarbeid med Forsvaret forvalte forsvarssektorens arealer, slik at miljøpåvirkningen fra Forsvarets virksomhet minimeres. Vi skal legge til rette for langsiktig bruk, samtidig som vi skal sikre den daglig driften og bidra til forbedringer i miljøarbeidet.

Miljøforvaltning

Hovedfokuset vårt i den kontinuerlige miljøforvaltningen er å unngå akutte utslipp og forurensning, i tillegg til å ivareta krav gitt av eksterne myndigheter og sektorinterne føringer for miljøstyring. Internkontrollsystemet vårt for ytre miljø gir oss oversikt over utviklingen i miljøtilstanden. Oppfølging og videreutvikling av dette systemet er derfor avgjørende for å forbedre miljøprestasjonene våre.

- **Miljøriskioanalyser med bakgrunn i krav definert i utslippstillatelser og internkontrollforskrift.** Forsvarsbygg har i 2020 gjennomført risikoanalyse for Rygge flystasjon, og for skyte- og øvingsfeltene Setermoen, Tarva, Hengsvann, Rygge, Lieslia og regionfelt Østlandet. Basert på resultatene fra risikoanalysene er det utarbeidet handlingsplaner for risikoreduserende tiltak.

- **Vannovervåking:** En del av internkontrollarbeidet vårt består i å dokumentere og overvåke kvaliteten i vann (bekker, elver, innsjøer og sjøområder) på arealene Forsvaret bruker. Det ble i 2020 innhentet og analysert i overkant av 700 vannprøver der de aller fleste lå innenfor kravene i miljøkvalitetsstandardene i vannforskriften. Vi hadde mindre overskridelse på enkelte punkter, men disse sammenfaller i stor grad med der vi allerede gjør tiltak eller nettopp har gjort tiltak. Overvåkingen omfatter også steder med deponier eller annen forurenset grunn.

- **Oljeutskillere:** Oversikt over utslipp fra verksteder, vaskehaller og distribusjonsanlegg for drivstoff er et handlingspunkt i miljøstrategien. Det pågår derfor et arbeid for å sikre gode kontroll- og driftsrutiner for oljeutskillere. Arbeidet fortsetter i 2021, i samarbeid med Forsvaret som er brukere av anleggene.

- **Støy fra militær aktivitet:** Forsvarsbygg gjennomfører støykartlegginger av skytebaner i henhold til retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging, T-1442. I 2020 gjennomførte vi støykartlegginger for Madlatua, Trondenes og Karljohansvern. Formålet med støykartleggingene er å formidle støybildet fra vår virksomhet, slik at kommunene kan ivareta støyhensyn i arealplanleggingen.

- **Tilsyn fra miljømyndigheter:** I september ble det gjennomført et eksternt miljøtilsyn i Troms og Finnmark ved Heggelia lager for drivstoffemballasje. Tilsynet resulterte i fem avvik og to anmerkninger. Forsvarsbygg gjennomførte tiltak, og tilsynet ble avsluttet i desember 2020. Vi har også hatt tilsyn på Evenes om håndtering av forurensede masser i utbyggingsprosjektet. Her ble det gitt to anmerkninger som vi har besvart.

Miljøopprydding

Forsvarsbygg har i løpet av året gjennomført saneringsprosjekter i flere i skyte- og øvingsfelt:

- **Skjelanger, Alver kommune i Vestland:** Sanering av forurenset grunn ble ferdigstilt, og hele området er nå klargjort for avhending og tilbakeføring til sivil bruk.
- **Marka, Farsund kommune i Agder:** Restforurensning på området ble sanert. Arealet er tidligere

tilbakeført til tidligere grunneiere, og skal benyttes til landbruksformål.

- **Nyborgmoen, Nesseby kommune i Troms og Finnmark:** Nedlagt tankanlegg ble revet som første ledd i en mer omfattende sanering. Forsvaret skal fortsatt ha sin tilstedeværelse i skytefeltet.
- **Brettingen, Indre Fosen kommune i Trøndelag:** Det ble høsten 2020 gjennomført forberedende arbeider for sanering av forurensede områder. Tiltaket er planlagt utført våren/sommeren 2021 for å legge til rette for avhending og sivil etterbruk området.

Oppryddingen av forurenset sjøbunn i Horten i 2020 har vært et viktig arbeid både for miljøet i havet og for menneskene som bor i området. Oppryddingen i Horten indre havn er en del av en nasjonal miljøsatsing, og er en storstilt miljødugnad mellom Miljødirektoratet, Horten kommune, Forsvarsbygg og Horten industripark. Oppryddingen sikrer at havneområdet vil være attraktivt for næring, bolig og rekreasjon også i fremtiden.

Miljøgifter fra brannskum

Reduksjon i utlekking av PFAS, miljøgifter som tidligere er brukt i brannskum ved flyplasser, har siden 2012 hatt høyt fokus i Forsvarsbygg. De mest omfattende tiltakene for å redusere spredningen til vann og vassdrag er gjennomført på Ørland og Rygge flystasjon. Vannovervåkingsprogrammene våre ved de to flystasjonene viser i 2020 at spredningen av PFAS er redusert med henholdsvis 80 og 40 prosent siden 2017, etter ulike tiltak ved til sammen fire brannøvingsfelt. PFAS-tiltakene ved Rygge flystasjon vil fortsette i 2021. Arbeidene ved Forsvarets nedlagte brannøvingsfelt ved Værnes ble også fullført i 2020.

Forsvarsbygg startet i 2020 en ny kartlegging av PFAS-innholdet i fisk i ulike deler av Vansjø ved Rygge flystasjon. Vi vil bruke resultatene fra kartleggingen, samt en tidligere kartlegging, til å vurdere dagens kostholdsråd for fisk fra Vansjø og behov for eventuelle framtidige tiltak.

Robuste rammebetingelser for Forsvarets aktiviteter

Forsvarsbygg jobber for å gi Forsvaret gode og lang-siktige rammevilkår, samtidig som samfunnets øvrige interesser ivaretas gjennom reguleringsplaner og

utslippstillatelser. Reguleringsplaner for Setnesmoen, Mjølfjell-Brandset og Elvegårdsmoen kom på plass i 2020. Utslippstillatelser etter bestemmelsene i forurensningsloven ble fastsatt av Miljødirektoratet for Lieslia og Drevjamoen, og endelig stadfestet for Settermoen.

Det er mange krav som skal følges i utslippstillatelser, og dette krever et tett samarbeid mellom Forsvaret og Forsvarsbygg. Vi har etablert et eget system for å sikre god internkontroll og enhetlig oppfølging, slik at vi sikrer at oppgaver i tillatelsene følges opp.

Viktige naturverdier på arealene våre sikres gjennom utvikling av reguleringsplaner, hvor det settes av hensynssoner med begrensinger for bruk. For å følge opp at verneformålet ivaretas utarbeider vi forvaltningsplaner for områdene som omfatter tilsyn og skjøtsel. Vi arbeider nå med å inkludere tverrsektorielle planer for bekjempelse av fremmede arter og ivaretagelse av pollinerende insekter i disse planene. Arbeidet er kommet godt i gang, og forventer å være ferdig med to av seks regioner i 2021.

Hindre spredning av fremmede arter

Forsvarssektoren har i flere år kartlagt og bekjempet fremmede arter. Forsvarsbygg har laget en veileder for håndtering av fremmede arter. Der gir vi også veiledning og spesifiserte anbefalinger for å unngå videre spredning, og for få en vellykket bekjempelse på hver enkelt lokasjon. Bekjempelse mot fremmede arter utføres årlig på mange av våre lokasjoner. I 2020 er det særlig parkslirekne og lupin vi har gjennomført tiltak mot.

Digitalisere miljødata

Forsvarsbygg har gjennom mange år samlet en stor mengde miljødata. Vi skal nå etablere en database der vann- og forurensningsdata lagres, og gjøre denne tilgjengelig via en kartbasert innsynsløsning. Hensikten er å forbedre evnen til å identifisere uønskede trender og gjennomføre målrettede miljøforbedringstiltak, sikre at kvalitetskrav på vann og utslipp overholdes, i tillegg til å effektivisere planprosessen ved nyetableringer av bygg og anlegg. Prosjektet ble formelt etablert i januar 2020, og har foreløpig valgt løsningskonsept. Videre planlegging og gjennomføring av anskaffelsen følges opp i 2021.

Digitalisere støyberegninger

Beregnet støynivå og støysoner gjenspeiler ikke alltid

virkelig støybelastning. Det har derfor vært et behov for å undersøke hvor mye variasjon i støynivå som er naturlig, som en konsekvens av meteorologisk variasjon. En bedre forståelse for denne naturlige variasjonen vil være nyttig i videreutviklingen av hensiktsmessige støygrenser for Forsvaret. Innsamling av dokumentasjonen er igangsatt, og blir lagret i en database som er unik i internasjonal sammenheng. Forsvarsbygg har også sett nærmere på den støydempende effekten til standplassoverbygg, og undersøkt metoder for å estimere støy fra overlydsprosjektiler. Dette er viktig for å ha god kontroll på støykildene i et skyte- og øvingsfelt.

Miljøopplæring i samarbeid med Forsvaret

Forsvarsbygg har over flere år hatt et tett miljø-samarbeid med Forsvaret, gjennom blant annet felles kursprogrammer i miljøstyring og miljørevisjon. I år er dette samarbeidet utvidet til også å gjelde miljøkrav i anskaffelser. Mye av klasseromsundervisningen ble avlyst i 2020 på grunn av koronapandemien.

I løpet av året har vi lagt vekt på å integrere miljøarbeidet i Forsvarsbyggs virksomhetsstyring og drift. Vi har blant annet jobbet tverrfaglig for å regulere Forsvarets øvingsområder i sjø, og arbeidet med utvikling av festningene som bærekraftige reisemål. Forsvarsbygg har også vært en sentral rådgiver for hvordan FNs bærekraftsmål kan integreres i forsvarssektoren.

Satsingsområde 3

Ta samfunnsansvar

Når vi tar samfunnsansvar for biologisk mangfold og kulturminner bidrar vi aktivt til et bærekraftig samfunn.

Forhindre skade på natur- og kulturverdier

Forsvarsbygg sikrer at virksomheten følger gjeldende lovverk innen miljø- og kulturminneområdene gjennom kartlegging, merking og sikring av kulturminner, samt bruk av miljøoppfølgingsplaner i utbyggingsprosjekter. Vår spesialkompetanse innen arkeologi har vært aktivt benyttet i flere bygge- og saneringsprosjekter, blant annet ved Ørland, Værnes og Rydningen i Troms.

Bruk av vernede bygninger

Forsvarssektoren har et viktig samfunnsansvar for å ta vare på de nasjonale festningsverkene, og sørge

Kartlegging av biologisk mangfold på Rauer.

for at viktige historiske bygg og anlegg er åpne og tilgjengelige for allmenheten. Forsvarsbygg har i tillegg et mål om å skape nytt liv på historisk grunn gjennom samarbeid med sivile aktører som tilbyr opplevelser for publikum. Koronapandemien har ført til avlyste arrangement og stengte dører til museer og andre attraksjoner, men festningene har vært åpne og tilgjengelige som rekreasjonsområder gjennom hele 2020. Festningene hadde i 2020 totalt 2,5 millioner besøkende. Dette er en betydelig nedgang fra fjoråret, men vi regner det som godt med tanke på reiserestriksjoner og andre smittevernstiltak under koronapandemien.

Forsvarsbygg arbeidet høsten 2020 med en veileder i bærekraftig destinasjonsutvikling. Denne veilederen vil også inkludere modeller fra ny, nasjonal reiselivsstrategi som kommer i mars 2021.

Forsvarsbygg forvalter en rekke kulturhistoriske bygninger og anlegg, i tillegg til festningene. Dette er bygningsmasse som i stor grad er i aktiv bruk, med Forsvaret som leietaker. Vi jobber kontinuerlig med nødvendig tilpasning og oppgradering, slik at kulturminneverdi og god funksjonalitet opprettholdes. Vi utarbeider også mulighetsstudier for vernede

bygninger som ikke blir brukt, for å belyse hvordan bygningsmassen kan tas i bruk fremfor å bygge nytt. Eksempler på bruksendringer det er arbeidet med i 2020 er utvidet kafe i Sjaluppskuret på Fredriksvern, forsamlingslokale i Haubitsmagasinet på Kristiansten festning og konsertsal i Torpedoverkstedet på Karljohansvern verft.

Tilpasset skjøtsel og naturrestaurering

I 2020 har vi gjennomført flere skjøtsels- og restaureringstiltak:

- Rydding på Langøra på Værnes for å legge til rette for den sterkt utrydningstruede arten stor elvebreddsedderkopp.
- Kartlegging av vernet eik på Mellomøya og Østøya i Horten.
- Tilrettelegging for pollinerende insekter på Fredriksten, Vardøhus og Karljohansvern gjennom tilpasset skjøtsel.
- Slått for å restaurere eng på Rauer for å beskytte den truede sommerfuglen prikkkrutvinge.
- Restaurering av natur i forbindelse med avhending, og fokus på bevaring av myr ved rydding og avhending av skytefelt.

Forsvarsbygg ferdigstilte også Norgeshistoriens største naturrestaureringsprosjekt på Hjerkin i 2020. Målsetningen med å tilbakeføre 165 kvadratkilometer skytefelt til villmark er nådd, og området er innlemmet i Dovrefjells verneområde. Prosjektet har vært viktig i både norsk og internasjonal målestokk fordi det er med på å beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer og stanse og reversere landforringelse, i tillegg til å stanse tap av artsmangfold. Unike naturverdier har blitt sikret, samtidig som vannveier og våtområder har blitt gjenopprettet. Det er bra for naturmiljø og klimaet, og i tråd med nasjonale og internasjonale miljømålsettinger.

Ryddeaksjoner i samarbeid med andre

Strandrydding er et viktig miljøtiltak for å unngå at søppel forsvinner til havs igjen. Enkelte plasser er mer utsatt for å stadig få ny tilførsel av marint avfall enn andre, og vi ser at øyene i Oslofjorden er særlig utsatt. I 2020 har Forsvarsbygg gjennomført ryddingsaksjoner sammen med frivillige organisasjoner på Rauer og Svenner. For 2021 søker Oslofjordens friluftsråd og Skjærgårdstjenesten om midler fra Miljødirektoratet til rydding på Rauer, Oscarsborg, Dypeklo, Mellomøya, Østøya og Oddane fort.

På festningsområder som aktivt brukes av allmennheten, samarbeider vi med blant annet kommuner, skoleklasser og frivillighetssentraler for å få ryddet søppel. I Bergen ble ryddeaksjonen for 2020 avlyst på grunn av koronapandemien. Det er ikke lagt noen plan for videre strandryddeprosjekter i Bergenstraktene, men det er flere av Forsvarets arealer med kystlinje der det kan være aktuelt.

Miljøsamarbeid på vegne av forsvarssektoren

Forsvarsbygg skal følge opp forsvarssektorens interesser i nasjonale miljøstrategier i en rekke sammenhenger. På oppdrag fra Forsvarsdepartementet har vi derfor deltatt i arbeidet med nasjonal pollinatorstrategi. Strategien skal bidra til levedyktige bestander av villbier og andre pollinerende insekter, som er svært viktige for levevilkårene på jorden.

Samarbeid for eiendomsforvaltere i forsvarssektoren i nordisk-baltisk Forsvarsbygg er en viktig oppgave for oss. Forsvarsbygg ledet miljøgruppen i 2020, og vi deltar aktivt i gruppen som ser på energiledelse og energiløsninger. Forsvarsbygg representerer også

forsvarssektoren innenfor energi og miljø i European Defence Agency (EDA) i EU. Her har vi deltatt med både presentasjoner og prosjektforslag på møter med deltakere fra hele EU. I 2020 har også Forsvarsbygg vært representert i koordineringsmøte om klimatiltak i regi av Nordefco. - Nordic Defence Cooperation, et forum for nordisk forsvarssamarbeid.

Forskning, utvikling og innovasjon

Et godt miljøarbeid er en viktig del av den strategiske ambisjonen til Forsvarsbygg om å bygge forsvarsevne. Forsvarsbygg er engasjert i flere forsknings- og utviklingsprosjekter for å sikre en innovativ utvikling, rettet mot forsvarsspesifikke utfordringer.

Forsvarsbygg startet i 2020 prosessen med å utvikle et mer fleksibelt, bærekraftig og mobilt bygge-konsept. Gjennom et innovasjonspartnerskapet ønsker vi å utvikle fleksible og mobile løsninger for fremtidens bygg og anlegg for å sikre en mer robust endringsevne i porteføljen, samt en raskere og mer effektiv planlegging og gjennomføring av prosjekter. Prosjektet vil også bidra til mer gjenbruk av bygningsmasse og mer sirkulære løsninger. Prosjektet er finansiert med midler fra Innovasjon Norge, og har en ramme på cirka tre år.

Forsvarsbygg samarbeider med Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet innenfor miljø med blant annet gjesteforelesninger, studentoppgaver og publisering av vitenskapelige artikler. Vi deltar med byggherrekompetanse og praktisk erfaring i forskningsprosjektet CIRCULUS, som skal gi ny kunnskap om hvordan gjenvinning kan gi lavere miljøfotavtrykk for betongkonstruksjoner.

Forskning og utvikling på forurensningsproblematikk har vært viktig for Forsvarsbygg i mange år. Vi jobber tett med Forsvarets forskningsinstitutt, i tillegg til andre offentlige og private aktører, for å utvikle nye og kosteffektive tiltaksløsninger. For å løse PFAS-problematikken ved Forsvarets flystasjoner på sikt, er det nødvendig at en mer kostnadseffektiv tiltaks-metodikk utvikles. Nytt for 2020 er at vi kanaliserer mye av satsningen inn i et nytt senter for forsknings-drevet innovasjon, EarthresQue, støttet av Norges forskningsråd. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet leder satsningen.

Forsvarsbygg har fått midler fra Forsvarsdepartementet i perioden 2018–2020 for å utvikle beregnings-metodikk, målinger og støyreduserende tiltak på støy fra lette våpen. Vi går nå over til neste periode hvor vi blant annet skal forsøke å simulere den støydempende effekten til standplassoverbygg, implementere den nye EU-metoden Cnossos, samt å vurdere kost/nytte på å gjennomføre støyreduserende tiltak ved naboene til skyte- og øvingsfelt.

På våre skytebaner tilføres det årlig store mengder prosjektiler og ammunisjonsrester, som over tid fører til utlekking av tungmetaller. Kuleoppfang i tradisjonelle skoleskytebaner skjer i voller av sand og grus, hvor ammunisjonsrestene utsettes for korrosjon som følge av regn, snø og frost. Opphopning av prosjektiler i vollene innebærer også en sikkerhetsrisiko i tillegg til utlekking. I perioden 2018–2020 er det derfor gjennomført forsøk med etablering av tørre kulefang, som består av ulike typer gummimembraner over tradisjonelle rikosjettdempende materialer av gummi-granulat og grus. I 2020 ble også et nytt konsept med vertikalt kulefang utendørs ferdigstilt. Vi vil følge opp erfaringene med funksjon, driftskostnader og miljø-effekt i 2021.

3

Fokus framover

Regjeringen har bestemt at FNs bærekraftsmål skal utgjøre det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største nasjonale og globale utfordringer. Å bidra i arbeidet for å nå bærekraftsmålene er en prioritert del av forsvarssektorens samfunnsansvar. Målene skal være integrert i Forsvarsbyggs virksomhet.

Vi er på god vei til å integrere bærekraft i virksomheten gjennom vårt eksisterende planarbeid. Bærekraft er allerede en sentral del av Forsvarsbyggs målbilde for 2021–2024, slik at vi skal kunne møte kravene om samfunnsansvar i den nye langtidsplanen for forsvarssektoren.

Forsvarsbyggs miljøstrategi omhandler flere bærekraftsmål:

- **Mål 7** jobber vi med når vi reduserer sektorens energiforbruk og sørger for fornybar energi som reduserer klimagassutslipp og forbedrer forsynings-sikkerheten.
- **Mål 9, 12 og 13** oppnår vi gjennom krav til reduserte klimagassutslipp i produkter, varer og tjenester som sektoren bruker. Forbedring bidrar også til statlig dugnad for grønnere anskaffelser.
- **Mål 11, 14 og 15** inngår i samfunnsansvaret vi tar på vegne av sektoren når vi sikrer kultur-historiske verdier og verner naturmiljø.

I tillegg setter vår anskaffelsesstrategi krav til samfunnsansvar i anskaffelser (mål 8 og 10), og Forsvarsbyggs HR-politikk stiller krav til videre-utdanning, mangfold, integrering og likestilling (mål 4 og 5).

Fremover vil vi fokusere på økt koordinering, tydeliggjøring og kommunikasjon av bærekrafts-arbeidet både internt i Forsvarsbygg og i forsvarssektoren. I Forsvarsbyggs tildelingsbrev for 2021 er det gitt følgende oppdrag og styringsparametere på miljøområdet:

- Kontraktsoppfølging for å sørge for etisk, sosial og grønn handel
- Innarbeide bærekraft i leirplaner
- Vurdere klimaavtrykk i alternativ-analyser som beslutningsgrunnlag for prosjekter
- Rapportering om status for utfasing av fossilt brensel
- Oppfølging av tiltak tilknyttet naturmangfold

Etatene i forsvarssektoren skal også samarbeide om å legge frem en felles klima- og miljøstrategi innen utgangen av 2021. Forsvaret skal lede arbeidet. Forsvarsbygg vil støtte og bidra innenfor våre ansvarsområder.

Forsvarssektoren forvalter FNs bærekraftsmål

Mål som andre etater forvalter på vegne av oss

Mål Forsvarsbygg forvalter i samarbeid med andre etater

Mål som hver etat har sitt eget ansvar for

